

שיעור 22: הצעה לא צנועה

תיאור הדברים כפי שאירעו שזור אף היא ברמיזות. אחרי תיאור שכרותו של בעז, הפסוק מספר לנו שהוא שוכב "בקצה הערמה" (רות ג ז). המילה ערמה מזכירה את המילה ערום.⁵ כמו כן התיאור הדרמטי של הרגע שבו בעז מתעורר באמצע הלילה מלא ברמיזות. הפסוק איננו מכיל שמות פרטיים, ומתאר את הסיפור של "איש" שמתעורר ומוצא "אישה" השוכבת מרגלותיו. העדרם של שמות שולל מהיחידים את זהותם. אכן, אנו רואים רגע טעון שבו שתי בריות מיניות, זכר ונקבה, נפגשים בשדה מבודד באמצע הלילה.

המדרש רגיש לרמיזות הרבות ולאווירה המינית, ומציע קריאה מעמיקה של הפיתוי שבעז חווה:

כל אותו הלילה היה יצרו מקטרגו ואומר את פני ומבקש אשה

והיא פנויה ומבקשת איש עמוד ובעלה ותהיה לך לאשה (רות רבה ו ד).⁶

במפתיע הפיתוי איננו מצליח. בעז ורות אינם מקיימים יחסי אישות בשדה במהלך הלילה.

מי מטרפד את תכניתה של נעמי?

התכנית של נעמי על רמיזותיה המיניות מעמידה את רות במצב בעייתי. יש להניח כי רות בילתה את עונת הקציר בניסיון להשיל מעצמה את תדמית המואבייה. התכנית של נעמי מחייבת את רות לסכן את התדמית החדשה שנקנתה בעמל רב. לא קשה לתאר את המסקנה שסיקו אנשי בית-לחם אם אחד מהם יראה את רות, מבושמת, רחוצה ולבושה בדרכה אל שדהו של בעז, שם ידוע כי הוא מבלה את לילותיו.⁷ גם אם רות מצליחה בדרך כלשהי לחמוק אל תוך השדה בלא שתושבי העיר יראו אותה, עדיין עליה להתמודד עם תגובתו של בעז, שיכולה אף היא להרוס את שמה הטוב.⁸ מרגע שתגיע לתושבי העיר הידועה שמואבייה זו לא שינתה מדרכיה המואביות, הרי שהיא תידחה על ידם באופן בלתי מתפשר.

נוספת היא שמעשה זה הוא רמיזה מכוונת למצוות ייבום או לאפשרות השנייה שגלומה בה, החליצה, שהיא חליצת הנעל (דהיינו, גילוי כף הרגל). אך אין כל אזכור של כף רגלו של בעז או של הגואל בהמשך המגילה; רק הנעל מוזכרת. סביר להניח כי ההוראות של נעמי מעומעמות בכוונה תחילה, וכך הן משמרות את הרמיזה המינית של הגילוי.

5 ראה בראשית ב כה; דברים כח מה; יחזקאל טז ז, כב לט; איוב כב ו.

6 מדרשים אחרים מעירים אף הם על האופי והאווירה המינית בסיטואציה. ראה סנהדרין יט ע"ב-כ ע"א, שמתאר את הגירוי המיני של בעז כאשר הוא מתעורר ליד רות ומשווה בין הניסיונות המיניים של יוסף, בעז ופלטו בן ליש.

7 המדרש בתנחומא בא טז מזהה זאת, ומציין כי רות הבינה שאם מישוה יראה אותה לבושה בהידור בדרכה לשדה הרי שהוא מן הסתם יאמר "זונה זו מה עשתה!?"

8 מדרש אחד (רות זטא ג ב) מציע שהמעשה סיכן את חייה של רות, ומניח שמרגע שרות מגלה את רגליו של בעז הוא עלול להתעורר ולהורגה.

נשים צנועות, תכנית לא צנועה

ותאמר לה נעמי תמונה בתי הלא אבקש לך מנוח אֲשֶׁר יִטֵּב לך. וְעַתָּה הֲלֹא בָעוּ מִדְּעַמְנִי אֲשֶׁר קָיִית אֶת נַעֲרוֹתַי הַנֶּהָה הוּא זָרָה אֶת גֶּרֶן הַשְּׂעִירִים הַלֵּילָה. וְרַחֲמֶיךָ וְסָכְתָּ וְשָׁמַתְךָ שְׂמַלְתְּךָ [שְׂמַלְתְּךָ] עָלַיךְ וַיִּרְדְּתִי [בְּרַחֲמֶיךָ] הַגֶּרֶן אֶל תַּנְךְעִי לְאִישׁ עַד פִּלְתּוֹ לְאֶלֶל וְלִשְׁתּוֹת. וַיְהִי כִשְׁכָּבוֹ וַיְדַעַתְךָ אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר לִשְׁכַּב שָׁם וְקָאת וְגִלִית מְרַגְלֶתִי וּשְׁכַבְתִּי [שְׁכַבְתְּךָ] וְהוּא יָגִיד לְךָ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין. (רות ג א-ד).

תכניתה של נעמי, לשלוח את רות בגניבה לשדה, לאחר שזו רחצה וסכה ולבשה בשמלותיה היפות, בנויה היטב.¹ רות תקשט עצמה ותתכונן לפגישה עם בעז בשדה בלילה. עליה לחכות בסתר עד שבעז יסיים לאכול וישתכר.² על רות להתבונן בזהירות מן הצד ולאחר שיעלה בעז על יצועו עליה לגלות את כפות רגליו ולשכב מרגלותיו. בנקודה זו, נעמי מורה לרות לחכות לבעז ואומרת לרות בדיוק את שעליה לעשות. המצב המתואר איננו משאיר מקום לספק בדבר כוונותיה של נעמי. רות נשלחת כדי לפתות את בעז, הגואל הפוטנציאלי.

ואכן, שפע של רמיזות מיניות מלווה את פירוט תכניתה של נעמי. השורש יד"ע שבהרבה מקרים מרמז על אינטימיות מינית, מופיע פעמיים במהלך קטע קצר (רות ג ג-ד).³ השורש שכ"ב המתקשר לרוב למעשים מיניים, מופיע שלוש פעמים בפסוק ד ושלוש פעמים בפסוקים ז-ח. השורש בו"א, שמופיע בתנ"ך מספר רב של פעמים במשמעות מינית (ראה רות ד יג), מופיע שלוש פעמים במהלך פסוקים אלו (רות ג ד; ז; יד). השורש גל"י מעלה אסוציאציה עם הביטוי "לגלות ערוה" המופיע בויקרא פרקים יח וכ.⁴

1 הדמיון ליחזקאל טז ט-י מרמז לכלה המתכוננת לליל הכלולות, אך כמובן שלא סביר שרות מגיעה לשדה לבושה בבגדי כלולות. במקום זאת נראה כי הדמיון מרמז על הכנה לביאה. ישנם חוקרים שהעירו על הדמיון להתנהגותו של דוד כאשר שמע על מותו של הבן שנולד לו ממערכת היחסים הבעייתית עם בת שבע (שמואל ב יב כ). שם דוד רוחץ, סך עצמו ומחליף שמלותיו ובכך מסמל את סיום תקופת האבלות (ראה גם שמואל ב יד ב). על בסיס השוואה זו הועלתה ההשערה כי מדובר בסוף תקופת האבלות של רות על מחלון. ראה לדוגמא Frederic W. Bush, Ruth, Esther (1996), p. 152.

לדעתי הדבר אינו סביר מהסיבה הפשוטה שאין כל רמז בסיפור לאבלות של רות על מחלון או לאיזו שהוא געגוע אליו.

2 אין זה מוכרח שפירוש המילה המלה "לשתות" (רות ג ג) הוא להשתכר, אך כאשר בעז שותה ואוכל (רות ג ז), המילים "ויטב לבו" מופיעות מיד לאחר מכן, ביטוי שהרבה פעמים פירושו שכרות (ראה שמואל ב יג כה; ישעיהו סה יג-ד; אסתר א י). נראה סביר כי מדובר בחלק מתכניתה המקורית של נעמי.

3 המילה "מדעתנו" (רות ג:ב) מכילה גם היא את השורש יד"ע, ואם כך ישנם שלושה שימושים בשורש במהלך שלושה פסוקים.

4 ניתן למצוא תימוכין לקריאה של פסוק זה כבעל תוכן מיני מהאפשרות שגילוי הרגל היא לשון נקיה לאבריו המוצנעים של בעז (ראה שמואל א כד ג ורד"ק על אתר; האבן-עזרא, פירוש הארוך על שמות א ה; קהלת ד יז; בבלי ברכות כג ע"א; מלכים ב יח כז; ישעיהו ז כ ורד"ק על אתר; יחזקאל טז כה). אפשרות

ותמרד הגרן ותעש ככל אשר צוהה תמותה (רות ג.ו).

הפסוק לא מציין כיצד יישמה רות את ההוראות של נעמי לפני שיצאה לגורן. משום כך ישנו מדרש המסיק כי רות שינתה מרצף ההוראות של נעמי וזאת בשביל לשמר את תדמיתה הצנועה.

אמרה לה ורחצת וסכת ואחר כך וירדת הגורן... היא לא עשתה כמו שאמרה לה חמותה, מה עשתה רות? לאחר שירדה הגורן עשתה, נאמר ותרד הגרן ותעש ככל אשר צוהה חמותה, למה? אלא אמרה הדור פרוץ בעריות הוא, שמא יראו אותי מקושטת, ויאמרו שמא זונה היא (מדרש תנחומא, בהר, פרשה ח).¹⁶

המדרש סבור כי רות לא הלכה לשדות לאחר שרחצה, סכה ולבשה את מיטב מחלצותיה. במקום זאת, רות עשתה דרכה אל הגורן לא מקושטת. רק כאשר כבר הגיעה לשדה קישטה עצמה רות כפי שנעמי הורתה לה לעשות. כך, היא מנסה להגן על שמה הטוב ועדיין לציית לעיקר דבריה של נעמי.

מדרש נוסף מרמז לכך שרות לא מנסה רק להגן על שמה הטוב. יתכן והיא אכן חוששת שמישהו יראה אותה מקושטת והיא תעבור תקיפה מינית:¹⁷

ותאמר אליה כל אשר תאמרי אלי. 'אלי' קרא ולא כתב. אמרה לה: הדור הזה שטוף בומה הוא, שמא יבא כלב ויזדווג לי,¹⁸ אעפ"כ כל אשר תאמרי אלי אעשה, עלי לישב את הדברים, ותרד הגרן ותעש ככל אשר צוהה חמותה. (רות רבה, ה.ג).

למרות החריגה השקטה של רות מההוראות, רות מצייתת לעיקר דבריה של נעמי:

ויאכל בעו וישק וייטב לבו ויבא לישב בקצה הערמה ויבא בלט ויגל מן גלתיו ויחשקב (רות ג.ז).

רות פועלת בהתאם לתוכנית של נעמי. לא נראה שיש ספק באשר לתוצאות של עניין זה. בסופו של דבר בעז יתעורר וייעתר לפיתוייה של רות, כפי שעשו אבות אבותיו, לוט ויהודה.

תשוקתו של בעז לידע

ויהי בעזי הלילה וינרד קאיש וילפת והנה אשה שוכת מן גלתיו (רות ג.ח).

מדוע נחרד בעז? השורש חר"ד בתנ"ך מרמז לתגובה מיוחדת, בהרבה מקרים מדובר בהבנה פתאומית כי ישנו איום או מצב מסוכן.¹⁹ מדוע מיוחד בעז? הפרשנים מעלים מספר אפשרויות. יתכן ובעז מרגיש מאוים מנוכחותו של

16 ראה גם שבת קיג עמוד ב וברש"י על רות ג.ו.

17 מדרש זה מרמז לביקורת צורבת נוספת על דרכיה המופקרות של החברה בבית-לחם בתקופת השופטים.

18 המפרשים של מדרש זה מתייחסים לכלב כאל משל לאדם מופקר. מעניין כי ישנם מדרשים שסבורים שערפה קיימה יחסים עם כלב בלילה שבו נפרדה מנעמי ורות. הניגוד בין דמותה של רות ודמותה של ערפה נראה מכוון, ראה ישעור 14.

19 ראה בראשית כז כב; מב כח; שמות יט טז; שמואל א יד טו.

ייתכן ונעמי מניחה כי רות תציית להוראותיה בגלל הרקע המואבי שלה.⁹ ישנו מדרש המקשר בין ההוראות שנעמי מחלקת לרות עם כך שרות הייתה בעברה בעלת זהות מואבית:

מה שמה בתחילה? ... גילית שמה, כשנשאה מחלון קרא לשמה רות (וזה חדש רות לב ב).

אין זה מקרי שהמדרש מציג כי שמה המואבי הקודם של רות היה גלית. זוהי הטיה של השורש גל"י המופיע ברות ג ד: "וגלית מן גלתיו".¹⁰ לפי קריאה זו, ההוראות של נעמי מזכירות את חייה הקודמים של רות, האישה המואבייה ששמה המקורי מרמז לגילוי ולחוסר צניעות. נראה שתכניתה של נעמי מושתתת על דעותיה הקודמות באשר לרות המואבייה, והתכנית עצמה מחייבת את רות לחזור לדרכיה הקודמות כמואבייה.

ותאמר אליה כל אשר תאמרי [קרי: אלי] אעשה

(רות ג.ה).

ניתן היה להבין אילו רות הייתה דוחה את תכניתה של נעמי ומסרבת להשתתף לחלוטין,¹¹ אך תגובתה של רות טיפוסית לה בחוסר האנוכיות שלה. בעוד היא כלל אינה מתלהבת מהאפשרות של סיכון שמה הטוב,¹² רות מקבלת את ההצעה של נעמי, ומדגישה בהחלטיות כי "כל אשר תאמרי אלי אעשה" (רות ג.ה).¹³ פסוק זה מכיל קרי וכתוב, שבו המילה "אלי" חסרה מן הכתיב. רות מכירה בכך שתכניתה של נעמי לא נועדה לטובתה היא. ייתכן והמילה "אלי" הוצאה מהמשפט כדי לרמז לכך שרות מודעת לכך שהדבר אותו היא עומדת לעשות לא נועד כלל בשבילה.¹⁴ הסיפור שוב מתאר את רות כציינתנית וכחסרת אנוכיות, וכמוכנה לסכן את האינטרסים שלה בשביל לקיים את צרכיה של נעמי.¹⁵

אך עם כל זה, הטקסט מרמז לאפשרות שרות חורגת אם כי רק מעט, מהתכנית של נעמי:

9 ישנו איסור הלכתי להזכיר לגר או לבעל תשובה את חייו הקודמים מחשש שהדבר יפגע בו; ראה רמב"ם הלכות תשובה ז ח; הלכות מכירה יד יג. ראה גם הסיפור הידוע על רבי יוחנן וריש לקיש (בבא-מציעא פד ע"א).

10 מעבר לכך, מעניין לראות כי העיצורים בשם זה המיוחס לזהותה המואבית של רות זהים לאלו שבשמו של גלית, שזהו "ל מזהים כבנה של עורפה."

11 ישנו מדרש (רות רבה ז א) המתניח לתכנית של נעמי כתכנית בעייתית ביותר, וסובר כי העניין היה עלול להוביל לחילול שם ה'.

12 ישנו מדרש המקשר בין הדברים "ותאמר כל אשר תאמר אלי אעשה, אלי קרי ולא כתיב, אמרה לה אף על פי שהדור הזה שטוף בעבירות שמא יבא אחד ויפגע בי, אע"פ כן כל אשר תאמר אלי אעשה" (ילקוט שמעוני רות תרד).

13 לרוב נעשה שימוש בפועל בזמן עבר "כל אשר אמרת אלי". השימוש בלשון עתיד "תאמרי" מרמז לקבלת מרות כללית "כל אשר תאמרי אלי בכל הקשר" – ראה שמואל ב ט יא; מלאכים ב י ה.

14 כבר דנו באורך בתופעה זו בשיעור מספר 7.

15 ישנו מדרש המנסה לצמצם את מוכנותה של רות לעשות דברים בשביל נעמי, ומדגיש כי רות מוכנה לציית לדבריה של נעמי רק אם אלו אינם סותרים את רצון ה', "לשם שמים" (רות זוטא ג ב). למרות זאת, כפי שצינתי בשיעור מספר 10 אין כל רמז לכך שמעשיה של רות נובעים מרצונה ללכת בדרכי ה'. למעשה, מעשיה מכוונים כולם לעבר נעמי ונראים כנובעים מחיבתה ומנאמנותה לחמותה.

לוט יהודה ובעז

ניתן להבין את החשיבות של שאלה כנה זו של בעז בהקשר נוסף. בשיעור הקודם ציינו ששלוש נשים אחרת נהגו בנועזות שכזו בתנ"ך. בנותיו של לוט, תמר ונעמי ורות, כולן יזמו צעדים נועזים כדי להבטיח את המשכיות השושלת. כמו כן ראינו שהן עשו זאת על ידי תחבולות, ובכך שרימו גברים וגרמו להם לשכב עמן. התחבולות הצליחו כיון שהגברים נותרו בבורותם; "ולא ידע".

במקרה של לוט, הוא אינו יודע ששכב עם בנותיו. בנותיו של לוט מצליחות במהלך שני לילות רצופים להשקות את אביהן לשכרה ולקיים עמו יחסי אישות: "ולא ידע בשכבה ובקומה" (בראשית יט לג). מעניין לציין כי ישנו מדרש המערער על קריאה פשוטה זו של הפסוק וטוען ש"ולא ידע" פירושו שהוא אכן ידע.

בשכבה לא ידע אבל בקומה ידע (במדבר רבה ג: יג).²⁶

מאין שואב המדרש משמעות נועזת זו? האם ישנו איזשהו רמז לכך שלוט מזייף חוסר ידיעה? חז"ל סבורים כי הדבר נרמז בנקודה שנמצאת על פי המסורה מעל הוו במילה הראשונה "ובקומה".²⁷ נראה סביר כי הכפילות של הסיפור מעוררת גם היא חשדות. כיצד יתכן שלוט רומה על ידי בנותיו פעמים?

נראה בעיני כי אין כוונתו של המדרש להאשים את לוט בגילוי עריות מתוך כוונה ומודעות מלאה. במקום זאת המדרש מסביר מדוע היה כל כך קל להערים על לוט. במקרא נחשב חוסר ידיעה לחיסרון מוסרי. מי שיודע הוא מי שניסה להשיג את הידע.²⁸ על פי מבנה זה, העדר הידיעה של לוט נובע מחוסר עניין שלו, מדחייה של ייעודו, דחייה שהעדרו עליה בשיעור קודם. בנותיו של לוט מוכרחות לפעול בגלל אפיסת כוחותיו ואדישותו של לוט.²⁹ בנותיו של לוט הן היחידות שאכפת להן מהעתיד, לוט כבר וויתר על כך.

תמר רימתה את יהודה על ידי כך שכיסתה את פניה והסתירה את זהותה.³⁰ לכן הוא אינו יודע כי מדובר בכלתו

26 ראה גם הוריות י ע"ב.

27 ראה אבות דרבי נתן ב לג; שופטים ו ג; בראשית רבה נא לג. בספרי במדבר סו מופיע פירוש דומה המבוסס על נקודות שאינן מופיעות בטקסט שלנו.

28 הדוגמה המקראית הטובה ביותר לעניין זה הוא מרדכי שתמיד מתואר כיודע (אסתר ב כב; ד א). בעוד מדרשים מסוימים רואים במרדכי אדם חכם וידען במיוחד (ראה מגילה יג ב; מנחות סה א), מילותיו של מרדכי אל אסתר מסבירות את מקור ידיעותיו. כאשר הוא מנסה לשכנע את אסתר שעליה ללכת אל המלך ולהתחנן על עמה מרדכי מצהיר "ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות?" (אסתר ד יד). אכן, מי יודע לבטח מדוע נבחרה אסתר? חוסר היכולת של האדם להיות בטוח בהבנת הדברים אינו פותרת אותו מלחפש ידע. רק זה המחפש ידע כמו מרדכי ישיג ידע זה בסופו של דבר.

29 ראה הרב יעקב מדן, תקוה ממעמקים - עיון במגילת רות, הוצאת תבונות, 2007, עמ' 87, התולה את חוסר התקווה של לוט ויהודה בחורבן משפחותיהם. כבר הצעתי כי דמויות אלו נוטשות את ייעודן ואת עתידן לפני אובדן המשפחות וכי נטישה זו החישה את חורבן המשפחה ואובדן העתיד.

30 אני מודעת לפרשנות המדרשית של בראשית לח טו, לפיה יהודה אינו מזהה את תמר בגלל צניעותה של תמר בכך שכיסתה את פניה גם כששתה בביתו (מגילה י עמוד ב; סוטה י עמוד ב; רש"י ואבן עזרא על אתר). אך אינני סבורה כי זהו פשט הכתובים. (ראה רשב"ם רמב"ן ועוד).

אדם זר בשדה בלילה.²⁰ יתכן ובעז מפחד מהאפשרות שלא יצליח להתעלות מעל הפיתוי ומכך שיחטא עם אישה זו. אך בעז מרגיע את המתח המיני.

ויאמר מי אה ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת קנפך על אמתך פי גאל אמה (רות ג ט).

קשה להפריז בחשיבותו של רגע זה. במקום לאפשר למצב להתגלגל לעבר ההקשר המיני, בעז מברר באשר לזהותה של האישה השוכבת למרגלותיו ומנסה לפתותו. כיצד בעז מצליח בכך? מאין הוא שואב את האיפוק והאנרגיה אשר מאפשרים לו לעמוד בפיתוי כה אנושי?²¹ נידרש לשאלות אלו בשיעורים הבאים. לעת עתה, בכוונתי לבחון שאלה אחרת: מהי המשמעות של שאלתו של בעז "מי את"?

כפי שראינו, שאלות בנוגע לזהות הן מוטיב חוזר בספר רות.²² כאשר נעמי חוזרת לבית-לחם, הנשים שואלות בתדהמה לגבי זהותה "הזאת נעמי" (רות א יט). נעמי בתגובה מתכחשת לשמה, ומדגישה שהיא איבדה את זהותה (רות א כ- כא). כאשר בעז רואה לראשונה את רות בשדה הוא מברר לגבי זהותה "למי הנערה הזאת?"²³ (רות ב ה) מוקדם יותר בחנו את החשיבות בכך שבעז מכיר את רות ובכך מדגיש את התדהמה והכרת הטוב של רות. "ותאמר אליו מדוע מציאתי חן בעיניך להפריני ואנכי נכריה" (רות ב ז). הבריור של בעז לגבי זהותה של רות מפתיע כאן במיוחד, וזאת בהתחשב בכך שישנה אווירה מינית טעונה ובכך שנשים נתפסו כאובייקט מיני במהלך תקופת השופטים.²⁴

לשאלתו של בעז יש בדיוק את התוצאה ההפוכה על רות. היא מאפשרת לרות לשקם את זהותה, בכך הוא מרומם אותה אל מעבר לאובייקט מיני. בעצם זה ששאל שאלה זו, בעז מתקן את התקופה החולנית והמופקרת של סוף ספר שופטים. על ידי כך שהוא שואל לזהותה האישית של רות, בעז מדגים שבתקופה זו, שבה נפוץ היעדר הזיהוי של איש את אחיו, ישנו משהו שמצא בתוכו את היכולת לזהות את ה"אחר", גם אם מדובר באישה. למעשה ניתן לראות בטוהר המיני אותה מגלה בעז במקרה זה כתיקון של חוסר המוסריות המינית שמתגלה לעיתים בתקופת השופטים.²⁵ התנהגותו של בעז היא ההפך הגמור מההפקרות המינית שפשתה בזמנו.

20 רש"י מציע שבעז לא מפחד מבריה ארצית אלא משד.

21 למטרות לימוד זה אניח, בדומה למדרשים, שהימנעותו של בעז אינה נובעת מגילוי המבוגר או מהעדר תשוקה, אלא מניסיון מודע ונעלה להתגבר על יצרו.

22 ראה במיוחד שיעור מספר 13.

23 שתי הסיטואציות קשורות ביניהן במילה "הזאת" המופיעה בשתי השאלות. "הזאת נעמי" ולאחריו "למי הנערה הזאת". למעשה, בנדיבותו כלפי רות בעז אינו משקם רק את זהותה של אותה "נערה" אלא גם את זהותה של נעמי.

24 כפי שצינתי, הולזול בזהותן של נשים מודגש במיוחד בסיפור פילגש בגבעה. לפילגש זו אין לה שם, אין לה קול ואין לה כל יכולת בחירה במהלך הסיפור (שופטים יט). היחס שהיא מקבלת הוא כאל חפץ, יחס אותו היא מקבלת מכל הגברים בסיפור, כולל בעלה, אביה ואנשי גבעה.

25 נראה מספר מדרשים בעלי גישה זו בשיעור הבא.

בעז משנה ומתקן את שיטת הפעולה המסורתית להשגת המשכיות. נמשיך לבחון את התנהגותו הייחודית של בעז בשיעורים הבאים.

סדרת שיעורים זאת מוקדשת לזכרה של אמי מורתי, נעמי רות ז"ל בת אהרן שמחה הי"ו, אישה שהתאפיינה במסירותה הבלתי-מתערערת של נעמי למשפחה, וחוסר אנוכיותה ונדיבותה יוצאי הדופן של רות.

אשמח לקבל שאלות והערות: yaelziegler@gmail.com.

(בראשית לח טו-טז). נראה שבורותו של יהודה היא תוצאה של חוסר רצונו לדעת, דבר המתגלה באפאתיות דומה ביחס לייעודו. החלטתו של יהודה לשכב עם זונה, מוכנתו לתת לה את החפצים המזהים אותו,³¹ וחוסר יכולתו לזהות שמדובר בכלתו נובעים כולם מאותה בעיה. ההחלטה המודעת שלהם לנטוש את ייעודם הופכת את לוט ויהודה לשותפים שלא מדעת לתרמיות בהם נפלו.³²

נראה כי תכניתה של נעמי יונקת מעקרונות דומים של תרמית. היא מייצגת לרות להתלבש יפה, ובכך היא מזכירה את תרמיתיה של תמר. העצה לפיה עליה לחכות עד שבעז יאכל וישתכר מזכירה את התרמית של בנותיו של לוט. יתרה מכך, מילותיה של נעמי כוללות את הציווי "אל תודעי לאיש".

מהלך הדברים מאפשר לנו לצפות כי כפי שהיה במקרים קודמים, תחבולותיה של רות יצליחו לרמות את בעז. בחשיכה אין האחד מזהה את השני, ומעשה מיני יכול להתרחש באנונימיות גמורה. אך בעז מסרב לתרמית זו. במקום זאת הוא דורש גילוי מלא של הפרטים "ויאמר מי את?" (רות ג:ט).

אילו לוט היה שואל שאלה זו את בנותיו, או אילו יהודה היה שואל את תמר הרי שמעשים אלו לעולם לא היו מתרחשים; אך הם לא בררו, מן הסתם בגלל שהם נטשו את דרכו של אברהם ודחו את ייעודם, הם אינם רוצים לדעת.

ישנו מקור המקשר בין הפסוק המתאר את חוסר הידיעה של לוט עם התיאור של מה שקרה בגורן במגילת רות:

אתחבר עמה בעז להקים שם המת על נחלתו ואתקם (-והעמיד) מנה כל הני מלכין וכל עלוויא (-האנשים המעולים) דישראל. לא ידע בשכבה דכתיב ותשכב מרגלותיו עד הבקר. ובקומה דכתיב ותקם בטרם יכיר איש את רעהו.

(זוהר פרשת וירא ק"א א.)

על ידי הניגוד בין "שכיבה" ו"קימה", כפי שאלו מופיעים בסיפור לוט ובנותיו וסיפור בעז ורות, קטע זה יוצר ניגוד בין התנהגותו של לוט והתנהגותו של בעז, שהרי שניהם התמודדו עם מצב דומה.

בעז מבקש לדעת, אכפת לו מייעודו ומההמשכיות שלו.³³ בעז אינו רוצה להיות מרומה והוא אינו מרומה. בדרך זו,

31 הרמב"ן (בראשית לח יח) מציע שיהודה נתן לזונה זו סימני מלכות, דהיינו את סממני השושלת שלו. בכך שהוא מעביר לפרוצה שאין בכוונתו לראות שוב את הסממנים של עתידו יהודה מראה את חוסר העניין שלו בייעוד.

32 בניגוד ללוט, יהודה חוזר למשפחתו ולייעודו, ותמר היא זו שמעודדת אותו לכך באומרה "הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה" (בראשית לח כה). תגובתו של יהודה "צדקה ממני" (בראשית לח כו) היא כנה, ואוצרת בתוכה שינוי.

33 השוואה זו בין לוט לבעז איננה מוצדקת לחלוטין. בסופו של דבר, בעז אינו הדמות המרכזית אשר המגילה פותחת בה את הסיפור בכך שהוא נפרד מקרוביו. במקום זאת היה זה אלימלך שעוזב והולך למואב בזמן הרעב בארץ ישראל, ובכך הוא מוציא עצמו מהגורל והייעוד של האומה הישראלית. לדעתי, ניסיונותיה של רות נכשלו דווקא בגלל שבעז מעולם לא עזב את עמו ולא ויתר על ההמשכיות.

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולד"ר יעל ציגלר, תשע"ד
עורך: ישי גלזר

בית המדרש הוירטואלי שליך ישיבת הר עציון
האתר בעברית: <http://www.vbm-torah.org/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דואל: YHE@etzion.org.il
